

PRIKAZI

Bu kaj? Bez ikakve sumnje bu!

Ivan Marković. *Bu kaj? Paljetkovanje po privatnim jezicima Vatroslava Jagića, Augusta Šenoe i Antuna Gustava Matoša*.
Zagreb: Stilistika.org. 2023.

Knjiga je dostupna na poveznici <https://stilistika.org/ivan-markovic-bu-kaj>.

Stilistika.org na svojim je stranicama 2023. godine objavila novu knjigu poznatog nam jezikoslovca, renomiranog kroatista i profesora, Ivana Markovića. Ovim je uratkom autor uspješno nastavio niz svojih bilo autorskih, bilo suautorskih, bilo uredničkih ili priređivačkih knjiga u kojima propituje ili p(r)opisuje različit spektar jezičnih tematika.

Djelo naslovljeno *Bu kaj? Paljetkovanje po privatnim jezicima Vatroslava Jagića, Augusta Šenoe i Antuna Gustava Matoša* donosi analizu privatnih pisama trojice iznimnih predstavnika sredine 19. i prvih desetljeća 20. stoljeća. Razdoblje je to u kojem hrvatski književni jezik doživljava brojne promjene, te je osobito zanimljivo pratiti kako se one odražavaju na razini privatne komunikacije. Kako i sam autor navodi, pomnom se usporednom analizom istražuje »susret kajkavca s književnom štokavštinom« (str. 11), utvrđuju se dominantne, tipične značajke, ali i *slaba* mjesta jezičnoga sustava, tj. oni dijelovi koji su skloniji prilagodbi, promjeni ili inovaciji. Velikani svojega vremena u ovoj se knjizi odmiču od javnih uloga i ovdje valja pohvaliti autorov odabir da odnos prema neknjiževnome propituje upravo kroz privatnu korespondenciju. Najbliže je to, naime, onome što možemo pretpostaviti da je bio i njihov privatan govor, koji se tako dijelom rekonstruira.

Knjiga, koja započinje *Predgovorom*, oblikovana je kroz pet većih cjelina (1. *Uvodne napomene* (13–19), 2. *O privatnome jeziku Vatroslava Jagića* (21–157), 3. *O privatnome jeziku Augusta Šenoe* (159–193), 4. *O privatnome jeziku Antuna Gustava Matoša* (195–291) i 5. *Zaključne napomene* (293–296)). Slijede potom *Vrela*, *Literatura* i kratka bilješka o piscu. Spomenuta su glavna poglavlja knjige podijeljena na potpoglavlja, pričem se za svu trojicu autora donose *Ishodišta*. Upravo se pod tim naslovom kriju

objektivne okolnosti koje su važne za daljnje propitivanje jezičnih značajka i osobitosti. Tako se, primjerice, opisuje *Biografski kontekst i Korpus*, a autor se dijelom referira i na metodu ili pak, kako je to slučaj u poglavlju o Jagiću, i na materinski jezik ili grad Jagićeva odrastanja, Varaždin. Potom se u potpoglavljima zasebno analiziraju jezične razine te se opisuju fonološke (i ili grafijske), morfološke, sintaktičke i leksičke osobitosti (npr. *Grafija i fonologija*, *Fonologija i morfologija*, *Imenice, pridjevi i zamjenice*, *Sintaksa*, *Leksik*, *svakodnevnica i kajkavski*). Saznajemo, primjerice, kako slovo <đ> Jagić bilježi u pismima koja piše supruzi Sidoniji, a kako u pismima Gjuri Daničiću ili Milanu Rešetaru te koliko su živi aorist i imperfekt u njegovim pismima zaručnici, a koliko ih više nema u pismima upućenim prijatelju Stjepanu Valdecu. Isto tako, autor između ostaloga objašnjava zašto je upravo refleks jata jedina tema koju obrađuje u okviru Šenoine fonologije, u čijim pismima zaručnici, kasnije supruzi Slavi i djeci utvrđuje brojnost deminutiva. Ovjerava nam i stezanje *ao > o* u Matoševim zapisima, kao i njegov čest uzročni veznik *te*, koji kod Šenoe nije potvrđen, a u Jagića je vrlo rijedak. To su samo neke od brojnih značajki koje se obrađuju u knjizi, a unutar svake proučavane problematike ističu se razlike uvjetovane primateljima i/ili razdobljima u kojima su pisma nastajala. Korpus na kojem se temelji obrada iznimno je velik i okuplja nekoliko stotina privatnih pisama, što dodatno učvršćuje sve zaključke do kojih se dolazi. Važno je naglasiti da se u analizi u obzir uzima svaki primjer, čak i onaj koji se ne uklapa u *tipično* ili *očekivano*, a upravo su iznimke nerijetko one s pomoću kojih se dolazi do sveobuhvatnijih zaključaka. Valja istaknuti da, usto što autor opisuje i potvrđuje ovjerenost neke jezične značajke, nerijetko se ne libi upozoriti i na nepotvrđenost obilježja koje bismo mogli očekivati (npr. kajkavski nastavci *-ov* ili *-ø* u G mn. koji, kako autor naglašava, nisu ovjereni u objavljenim Jagićevim privatnim pismima (str. 77)). Takav, pak, pristup svakako doprinosi cjelovitijoj percepciji jezične stvarnosti te autorovi komentari čitatelju omogućuju potpuni uvid u konkretan problem i osiguravaju saznanja iz hrvatskoga jezika u cjelini. Pritom se kroz kronologiju pisama utvrđuje i dijakronija jezičnih promjena, uočavaju se različite jezične značajke s obzirom na različito vrijeme nastanka pisma ili različite adresate. Naime, primarno se referirajući na izraz samih pisama, autor vješto komentira i sadržajne specifičnosti i povijesne okolnosti. Tako se, uz jezične, čitatelju daju i podaci izvanjezične stvarnosti, koji su ujedno ključni i u iščitavanju samih predložaka, tj. pisama.

Kao vrijednost ove knjige potrebno je izdvojiti i potkrepe, tj. pozivanja na citate, dijelove pisama, riječi ili značajke. Autor, uspješno anticipiraju-

ći moguća pitanja čitatelja, svaki svoj zaključak ili konstataciju oprimjeruje konkretnim potvrdama, pritom navodeći i izvore, čime se omogućuje provjerljivost svakog navoda te ističe autorova pouzdanost.

Iako obiluje gomilom informacija i podataka, knjiga se lako čita, sve je pregledno napisano i metodološki usustavljeno. Način pisanja prilagođen je široj čitateljskoj publici, a autor i ovom svojom knjigom, na tragu prethodnih, pokazuje kako se stroge jezične činjenice i zakonitosti mogu prezentirati na lako razumljiv način. Odlika je to, usuđujemo se primijetiti, samo vrsnih znalaca koji o zahtjevnom gradivu znaju progovoriti jednostavnim, bliskim jezikom. Tako su svakako zanimljive usputne autorove opaske i pitanja koja postavlja (npr. »Ovo će ostati na razini puke spekulacije i mogućnosti: a što ako dopisivanje na kajkavskome kao »zazorno« nije dolazilo u obzir, kao što nije dolazilo u obzir ni između braće Jagićâ, kao što nije dolazilo u obzir u pismima koje je Ante Kovačić pisao zaručnici?« (str. 23); »Može biti da ovaj čitatelj nakon stotinu godina humor jednostavno prepoznae ondje gdje uopće nije bio mišljen.« (str. 157); »Čitatelj ovih redaka primijetiti će da ne dijelimo mišljenje koje se nerijetko s tim pismima u vezi ponavlja: te liričnost, te osjećaji, te čežnja. Nama je sve to skupa više loš ljubić, limunada, ukalupljena fraza.« (str. 266) i kojima se dodatno olakšava prohodnost kroz tekst te uspostavlja direktniji odnos autor – čitatelj. Nerijetko Marković verbalizira i moguću sumnju u neka objašnjenja (npr. »Pritom svu tu građu uzimamo sa zrcem soli (...)« (str. 22); »Kako ga Šenoa točno piše, nismo sigurni (...)« (str. 188)) postižući time zapravo da ono što piše dobiva dodatnu težinu i pouzdanost, što bi ujedno trebao biti cilj i svakog znanstvenog pristupa i rada.

Djelo *Bu kaj? Paljetkovanje po privatnim jezicima Vatroslava Jagića, Augusta Šenoe i Antuna Gustava Matoša* iznimno je važan doprinos hrvatskoj filologiji. Njime se na najbolji mogući način, kroz pisane predloške privatnoga jezika trojice velikana, rekonstruiraju jezične činjenice onoga vremena. Zbog same je teme – obrade *privatnog jezika* dobro poznatih imena hrvatske povijesti nesumnjivo zanimljivo i onima koji se primarno ne bave filologijom. Kao važan izvor informacija i predložak za pristup jezičnoj obradi poslužiti će svim jezikoslovcima, osobito onima koje zanimaju jezične promjene i specifičnosti, dijalektolozima, povjesničarima jezika, standardolozima. Kroz Markovićeva se *paljetkovanja* uspješno obrađuje uvijek relevantna tema odnosa prema standardnom jeziku, tj. općeprihvaćenom ili normiranom, što se propituje kroz analizu konkretnih jezičnih činjenica. Ne odmičući se od načela znanstvena diskursa te se referirajući na sve relevantne izvore i postulate, autor ovom knjigom daje velik doprinos znanstvenoj, ali i široj društvenoj zajednici, jer se njome

promiče briga o hrvatskoj riječi, kako onoj na razini organskoga govora, tako i onoj na razini standardnoga jezika. Zato nam samo preostaje autoru čestitati, i prije svega zahvaliti, na ovom iznimno vrijednom, zanimljivom i inovativnom prilogu hrvatskoj filologiji.

Marija Malnar Jurišić